

Cseke Péter

„... ha azt akarjuk, hogy 30-40 év múlva is legyen színházba járó közönség...”

Székfoglaló előadás

■ A címben szereplő mondatnak az elején (vagy a végén) lenne a kérdés: mit kell tennünk? Vagyis: mit kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy 30-40 év múlva is legyen színházba járó közönség? Tudom, hogy ez egy költői kérdés, és nehéz is válaszolni rá. Sok mindent kell kigondolni, áldozni, megtenni érte, egyben azonban biztos vagyok: a kulcs a gyermekek és az ifjúság megfelelő nevelése. Hiszen 30-40 év múlva ők lesznek a színházba, operába járók.

De akkor mit is kell tennünk valójában?

„Ha meggondoljuk, hogy a kétmillió Budapest egyetlen hivatásos, önálló gyerekszínházzal rendelkezik, így az iskoláskorúaknak csupán egy tört része ismerkedhet meg az élő színház embert formáló élményével, s az is csak elvben. Hiszen önmagában az, hogy egy gyerek egyszer vagy szerencsés esetben többször is láthat színházi előadást, nem elegendő. S nem mindegy, *milyen* színházi élményt kap, *milyen* művészi hatások alá kerül, lezárja-e vagy kitarja a további színházi élmények felé nyíló kapukat, az első impulzus az elandalító giccs vagy a gondolkodtató, felkavaró művészet befogadására készít-e fel.”¹

1987-ben – mikor ezek a sorok íródtak – egyetlen gyerekszínház volt Budapesten. Az 588 főt befogadó Arany János Színház. Ma, 2014-ben Budapesten, egy európai fővárosban – azt is mondhatnám, hogy az Európai Unió egyik jelentős kulturális fővárosában – az imént említett gyerekszínház már nem létezik. A mostani hivatásos gyerekszínház, a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház Jókai téri főépületének befogadóképessége pedig csak 212 fő, a Kolibri Pince és Kolibri Fészek 50–50 férőhelyes. Mindez egy kétmillió fővárosban, ahol kb. 300 000 gyereknek kellene eljutnia színházba; és akkor még nem beszéltem arról, hogy például Németországban elérték azt, hogy egy gyerek évente három alkalommal láthat színházat.

Az is igaz, hogy ma sokkal több gyerekelőadás közül választhat a szülő, ha gyerekeit színházba szeretné vinni, mint mondjuk 1987-ben – és ez a mostani struktúra legnagyobb eredménye. Már ami a mennyiséget illeti. De a minőség!

Az ideális helyzet a kettő között van: maradjon meg az előadások és színházi műhelyek sokszínűsége, ami a mostani helyzetet jellemzi, vagyis a felnőtt színházak játsszanak a saját nézőik gyerekeinek is (családi színház), illetve az iskolás korosztálynak is (gyerekelőadások), de legyen a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház mellett legalább egy „nagy”, hivatásos gyerekszínház, ahol komoly állami támogatás mellett, kitűnő művészekkel létrejött, magas művészi színvonalú prózai és zenés előadások láthatóak!

Sajnálatos tény, hogy az önálló gyerekszínházzal sehol a világon nem becsülik annyira, mint a felnőttet – talán még a skandinávoknál és a németeknél a legjobb a helyzet. Az angolszász országokban egészen ritka az önálló gyerekszínházi társulat, igaz viszont, hogy a fejlett országokban nagyon erős az ún. családi színház, amely valójában a családi musicaleket jelenti, főleg a Disney-produkciókat.

Nyilvánvaló azonban, hogy ha egy felelős kulturális vezetés azt akarja, hogy 30-40, sőt 80-100 év múlva is legyen értő és érzékeny színházba járó közönség, akkor alapvető érdeke, hogy minél több gyerek ismerkedjék meg a színház varázsával.

Fontosnak tartom megjegyezni: ha a „felnőtt társadalom” hirdeti, hogy jövnők letéteményesei a gyerekek, akkor igaznak kell lennie annak is, hogy a színház jövvője a gyerekszínházban rejlik.

A társadalomnak nemcsak abban van felelőssége, hogy gyerekeinkből milyen felnőttek lesznek, hanem abban is, hogy milyen gyerekkort tud biztosítani számukra. Ahogy mi felnőttek a színházban arra szomjazunk, hogy válaszokat kapjunk kérdéseinkre, úgy a gyerekszínházban a fiatalok is arra vágnak, hogy a színház megoldásokat kínáljon nekik kérdéseikre; hogy a közösen átélt színházi pillanatokban a színház varázsa kiragadja őket a hétköznapok magányából, hogy megszilárdítsa erkölcsi világképüket, formálja személyiségüket. Természetesen ezt nem tudja a gyerek megfogalmazni magának, de érzékelni tudja. Lényeges hangsúlyozni, hogy nem elég a gye-

rekeket beszoktatni a színházba – a pedagógusok vagy a szülők segítségével –, már előtte meg kell tanítani őket az értékek befogadására.

A gyerekszínház a magyar színjátszás mostohagyereke volt mindig, s ezen változtatni kell! De ez – úgy tűnik – egyelőre mindaddig álom marad, amíg – az új Nemzeti Színház után – meg nem épül a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Színház vagy Gyermekbirodalom vagy – bármilyen nevet adunk is neki – egy olyan közösségi hely, ahol napról-napra sok száz, esetleg ezer ifjú ismerkedhet a próza, a vers, a zene és a látvány szépségeivel.

A gyerekkori színházi élmények hatással vannak a gyermek esztétikai érzékének fejlődésére; a nekik szóló előadásoknak figyelembe kell venniük a nézőkorosztályok szellemi, lélektani, fiziológiai sajátosságait.

A gyerekkorosztályok lélektani, fiziológiai, pedagógiai jellegzetességei

„A kisgyerekkort, természetes fejlődés-lélektani egységként, körülbelül hétéves korig – a fogváltás, a testarányok megváltozásának, a szándékos figyelem kialakulásának koráig – számíthatjuk. Ez a kisgyerekkor természetesen a mi szempontunkból is több kisebb korszakra oszlik, egy bizonyos jellegzetessége azonban mintegy két, két és fél éves kortól kezdve állandónak tekinthető. Ez pedig az, hogy világméretű alapstruktúráját csak a mese képes megadni. Két, két és fél éves korig a nyelvi közeghez és a képi mozgásos megjelenítéshez kapcsolódó »esztétikai nevelés« a mondókákban, dúdolókban, tapsoltatókban, táncoltatókban és egyéb ritmikus, dallamos nyelvi kísérthez kapcsolódó játékokban valósul meg. (Az ősi, törzsi és paraszti praxis szerint a földkerekségen mindenütt játsszák ezeket a játékokat már a magatehetetlen újszülöttnél is az archaikus társadalmakban. Csak a modern civilizáció feledkezett meg róluk, hogy azután újra felfedezze nélkülözhetetlenségüket.)

Annyit megemlítenek, hogy az az újszülött és csecsemő, akivel kezdettől ilyen módon kommunikálnak, vagyis ritmikus, dallamosan kezét-lábát mozgatva, őt paskolgatva beszélgetnek vele, testileg is jobban fejlődik, gyorsabban nő, intenzívebben gyarapodik.

Ezt követően változás következik be, azt is mondhatnám, hogy váltás. Jön a kiskamaszkor, amit látenciának – a lappangás idejének – szoktak nevezni. Ilyenkor úgy tűnik, hogy a kisgyerekkor impulzivitása elcsitul, a gyermek testarányaiban és pszichikumában harmonikus kis lényvé változik, aki majd az igazi kamaszkorban kuszálódik össze újra. A lappangásban vannak szexuális impulzu-

sok is. Ebben a periódusban a gyerek nagy figyelemmel képes szemügyre venni a külvilág jelenségeit, tárgyait, hatalmas ismeretanyagot képes és tud gyűjteni. A konkrétumok érdeklik. Nagy többsége megmarad meseolvasónak, de már nem a mesehős érdekli, hanem a mondai hős, mint pl. Toldi Miklós, Winnetou vagy Mátyás király, és hamarosan Nyilas Misi. Ilyenkor nyílik meg az érdeklődése a vele egykorúak felé, a banda, a csapat lesz számára az érdekes.²²

A részletet Vekerdy Tamás tanulmányából vettem, melyet 1987-ben írt, és ez igaz is volt néhány évtizede. De ma már a gyerekek – a felmérések szerint – csökkenő mértékben olvasnak, idejüket lekötik a számítógépes játékok (néha azok is narratívák!!!), gyerekszatornákon látható rajzfilmek stb. Még ha olvasnak is, ma egyértelműen Harry Pottert olvasnak. A kötelező olvasmányokat egyáltalán nem vagy csak nagyon kevesen. Ezt is bizonyítják a felmérések.

A gyerekszínház abban is segíthet a tanároknak is – és a gyerekeknek főleg –, hogy élvezetes formában találja nekik a kötelezőt.

Az ezt követő korosztály már a kamaszkor. E kor központi kérdései: *ki* vagyok én, és *kivé* kell – kivé lehet – válnom? És *hogyan*? *Milyen* a világ, és én *hogyan* leszek annak része, *hogyan* tudok beleilleszkedni? Az első kérdésre adandó válasz így fogalmazódik meg a kamaszban: olyan szeretnék lenni, mint... Az ideál. És ezt az ideált ebben a korszakban rendszerint már nem a családon belül találja meg. Elzárkózik, külön világba vonul, titkai vannak. Szélsőségekben érez és gondolkodik. Vagy utál, vagy nagyon szeret. Magáról is ugyanígy gondolkodik.

Ilyen kételyekkel lép át az ifjúkorba, de ugyanakkor még nagyon is infantilis. Ettől a kortól kezdve nem külön színházi formát kell a fiataloknak nyújtani, hanem kitűnő felnőtt-előadásokon kell nevelni őket a színház színterére. Természetesen ez feltételez egy olyan alapot, amit már kisgyerekkorukban megkaptak.

Itt érdemes szétválasztani a darabot és az előadást. Hiszen lehet egy csapnivaló darab nagyon érdekesen feldolgozva, amivel a gyerekeknek nagy, életre szóló élményt szerzünk. (Lehet azonban fordítva is. Vagyis ebben az életkorban érdemes megmutatni a kamaszoknak a klasszikus műveket, de nem biztos, hogy azoknak éppen létezik kamaszok számára jól befogadható felnőttelőadása.

Lényeges megjegyezni azt is, hogy a német, a holland és most már a magyar gyakorlat is azt mutatja, lehetséges úgy írni a serdülőknek a saját problémáikról, hogy az kifejezetten ifjúsági színházat eredményezzen. Ezt csinálja most a Kolibri Színház a Platform 11+ keretében.

Hogyan képzem én?

Nemzeti Gyermek- és Ifjúsági Színház vagy Gyerekbirodalom (mondhattam volna azt is, hogy Szakmódszertani Központ)

Felvázolom egy általam ideálisnak vélt gyerekszínház megteremtésének törvényi, pénzügyi, szervezeti és művészi alapjait, amely elképzelésem szerint nem is „csak” színház lenne, hanem gyerekek számára létesített szellemi központ.

Bár csaknem száz évet kellett várni rá, 2002-re felépült a Nemzeti Színház Budapesten. Ez egyaránt fontos a szakmának és a közönségnek, hiszen a Nemzeti Színház nemcsak színház, hanem referenciapont is: *olyan* színház, amely szellemiségében és repertoárjában egyszerre reflektál a magyar múltra és jelenre. Vidnyánszky Attila személye garancia erre.

A gyerekszínház esetében épp így szükség lenne egy ilyen referenciapontra: egy olyan kulturális központra, amely a gyermekeket nemcsak megismerteti a színházzal és társzművészeivel, hanem egyszersmind kulturális örökségünket is közvetíti, és a művészetten keresztül a világ megértéséhez is segítséget nyújt. Ezt a több korosztályt kiszolgáló művészeti és információs komplexumot nevezem én Gyerekbirodalomnak. A gyerekszínház ma számos problémával küzd, amikre megoldás jelenthetne a Gyerekbirodalom létrejötte.

Az elmúlt évtizedekben túlkínálat mutatkozik a könnyebben, gyorsabban és olcsóbban elérhető, silány kulturális termékekből. Inkább a szórakoztatónak nevezhető műfajok azok, amelyek osztatlan sikerre számíthatnak. Ugyanakkor színházaink még telt házzal működnek, a Múcsarnok pedig – amely leginkább kortárs műveket állít ki – tele van fiatalokkal, a Művészetek Palotájának klasszikus zenei koncertjeire előbb

elkelnek a jegyek, mint egy könnyűzenei programra – a tendencia mégis aggasztó. Mindezt azért fontos látni és hangsúlyozni, mert az elmondottakból egyenesen következik, hogy a színház műfaja, különös tekintettel a felnövekvő generációkra, átértékelt megfogalmazásra vár.

A gyerek- és ifjúsági színjátszás fontos művészeti ág, amelynek feladata – többek között – a nemzeti nyelv ápolása, a harmonikus emberré válás, a gyerekek érzelmi, erkölcsi, lelki, izlésbeli fejlesztése, példamutatás, a művészi nevelés, a jövő színháznézőinek, értőinek formálása. Természetesen mindezt szórakoztató, barátságos keretben és esztétikailag értékelhető produktum formájában.

Az alábbi pontok megvalósítása növelné a gyerekszínház és a gyerekeknek szóló drámai irodalom presztízsét, amire égető szükség van Magyarországon:

- Az oktatásnak, ezen belül az irodalomoktatásnak integráns része kell hogy legyen a színházi oktatás, lehetőleg színházpedagógusok segítségével, mint Németországban. Ez a legfontosabb, integrálni az oktatásba – hasonlóan a zenéhez (énekoktatás) vagy nagyon alacsony szintű képzőművészethez (rajzoktatás) – a színház műfaját.

Hosszú éveken keresztül úgy látszott, hogy kevés jó gyerekszínmű van, de úgy érzem, a jelenlegi helyzet egyre biztatóbb, hiszen egészen kiváló magyar gyerekbirodalom jött létre az utóbbi években. Javítani kell a gyerekeknek szóló drámaírás presztízsén; anyagi és erkölcsi szempontból is inspirálni kell az írókat, hogy lehetőséget lássanak a gyerekszínházban: például drámaírói ösztöndíj pályakezdő szerzők számára gyermek- és ifjúsági színházi művek írására;

- az előadások befogadására felkészítő és azok feldolgozását segítő drámafoglalkozások;

- a Színház- és Filmművészeti Egyetem színész- és bábszínészosztályainak legalább egy gyerekeknek szóló vizsgaelőadás kötelezővé tétele;

- hozzáértő kritikai kör kinevelése.

Óriási strukturális különbségek vannak Európában. Belgiumban, Hollandiában és Franciaországban például már alig vannak klasszikus értelemben vett társulatok. Viszont az állam 3-5 éves opciót ad bizonyos kiemelt helyzetben lévő társulatoknak: játszanak 40 előadást egy évben, és közben a művészek gondolkoznak, kitalálnak, improvizálnak, beszélgetnek. Jelentős támogatást kapnak, nagyszerű fesztiváljaik vannak, közel kerülnek a gyerekekhez. Németországban pl. 5 jelentős fesztivál van évente.

A Gyerekbirodalom feladata

A közösségi szórakoztatás, nevelés és ismeretterjesztés az alábbi csatornákon keresztül:

- színházi előadások,
- filmvetítések,
- könnyű- és komolyzenei, valamint operai koncertek, kiállítás (festmények, gyerekkönyv-illusztrációk, Álmodók stb.),
- művészeti foglalkozások (zenés, színházi, kézműves, rajz, tánc stb.),
- ismeretterjesztő foglalkozások, pl. szakkörök,
- speciális színházi szakmák elsajátításának foglalkozásai (kalap, színpadi paróka, speciális színpadi jelmez készítés stb.).

A Gyerekbirodalom épülete

Meggyőződésem, hogy egy minden (technikai és kulturális) igényt kielégítő épület, mely az összes hivatott funkciót betölteni képes, csak speciálisan e célra tervezett, újonnan épített létesítmény lehet. Olyan korszerű épületegyüttes felépítése szükséges, amely már a XXI. század fiatalságának látásmódját, gondolkodását tükrözi, és egyben a kultúra közösségépítő szerepét szolgálja. A tervezői munkára országos pályázatot kell kiírni.

Pályázat kiírása

A nyertes pályázatnak teljesítenie kell egy komplex művészeti intézmény esztétikai és funkcionális kívánalmait. A pályázat feltételeit egy szakemberekből álló csoportnak kell meghatározni. A szakértők között helyet kell kapnia:

- építészeti szakembereknek (építész, belsőépítész, táj-építész),
- színházi alkotóknak (dramaturg, színész, énekes, rendező, szcenikus),
- vizuális művészeknek (képző- és iparművész, látványtervező),
- gyerekekkel foglalkozó szakembereknek (pedagógus, drámapedagógus, gyerekszichológus).

Lehetséges helyszínek

Amikor a teret egy történeti városban, jelen esetben Budapesten keressük színházunknak, sok egymás mellett szóló és egymás ellen ható érveléssel kell szembenézni. Három lehetséges helyszínt említek, majd később egy negyedikről is szót ejtek. Ezek az Óbudai Amfiteátrum, a Millenáris Park, valamint a Városliget.

Íme a három helyszín. Segítöm, Bálint Imre DLA, a Budapesti Építész Kamara elnöke, Ybl-díjas építész volt. Nézzük akkor sorrendben.

1. Óbudai Amfiteátrum

Ez a terület régészeti lelőhely, műemlék. Az épület a küzdőtér és lelátó romjait érintetlenül hagyná; az új létesítmény „lábakon állna”, mintegy beborítaná a régi épületrészt, a romokat, s a színházat kiegészítő kulturális és szabadidős funkcióval bírna.

Az Amfiteátrum küzdőtere felett lebegő, hatalmas, transzparenskupola készülne, amelynek külső héjában a színházi előadásokhoz kapcsolódó, azokat előkészítő funkciók, magjában a színjátszás különböző típusai kapnának helyet. Ez a helyválasztás érdekes sokrétűséget is takar, hiszen a több ezer éves római kultúra és jelenkorunk kultúrája találkozna egymással térben kommunikálva. (Rómában már a középkorban létezett ilyen. A Teatro Marcello alapjaira a középkorban lakóházakat emeltek, és ma a két épület együtt műemlék.)

2. Millenáris Park

A helyszín a volt Gazdasági Minisztérium lebontott épületének helyén az M-jelű csarnok és a Melegpörgető rekonstrukciójával jöhetne létre, úgy, hogy illeszkedjen a környezethez. Konceptciónk szerint egy nagy „üvegdobozban” állna a centrális elrendezésű nézőtér-színpad. Bejárati épületegyüttese – ami ma garázként funkcionál – önmagában a színházi funkciót a mai kor igényei szerint nem képes befogadni. Ezért a házhoz még hozzá kell építeni.

3. Városliget

Ennek a területnek a városrendezési besorolása: zöldterület-park. Elképzelésünk szerint a környezetet legkevésbé zavaró, térszín alá süllyesztett megoldás jöhet szóba. A Királydombon, a fűben csak a földalatti létesítményt megvilágító „üvegkígyók” tekeregnének, és a zsinórpadlás varázslósüvege emelkedne ki. Rendkívül impozáns,

egyedi ház építhető. Most, hogy a Múzeum Negyed felépítése zöld utat kapott – egy hasonló kulturális fellegvár a Városligetben –, jól kiegészítené egy kulturális centrum kialakulását.

Nehéz olyan beépítetlen teret találni a belső kerületekben, ahol a tervezett komplexum fölépülhetne. Opcionális lehet még az Erzsébet tér, ahová *nem* épült fel a Nemzeti Színház, és amely azóta mementóként, kulturális akváriumként működik. Ez a létesítmény szép feloldása lenne ennek a problémának.

Természetesen üdvös lenne, ha Budapesten kívül is létesülnének hasonló jellegű központok, de ahhoz az első lépést Budapesten kellene megtenni. Országunk nem olyan nagy, hogy szervezett programok keretein belül a vidéki gyerekek ne juthatnának el a fővárosba, a Gyerekbirodalomba. Ha ezek a gondolatok elterjednek, akkor előbb-utóbb máshol is létrejöhetnek ilyen kulturális bázisok.

Az épület kívülről és belülről

A Gyerekbirodalom közönsége koránál fogva még csak ismerkedik a színházzal, a kultúrával. Ízlése és értékrendje formálható, éppen ezért különösen fontos az első benyomás. Milyen jó lenne, hogyha nem hagyományos házról lenne szó, amely túlzott ünnepélyességével már eleve gátásokat ébreszthet, hanem egy olyan organikus képződményről, amelyben számos egymásra épülő, egymásba fonódó történés, akció kaphat helyet. A környezet: világos pasztell és jól megválasztott élénk színek kombinációja, könnyen tisztán tartható és nagy kopásállóságú anyag.

Színháztermek

Az épület beosztását illetően négy játszóhely kialakítása lenne célszerű. Mind a négy teremnek korszerű felszereltséggel, változtatható nézőtérrel kell rendelkeznie.

Nagyszínház

Az épületegyüttes egyik legfontosabb tere. Programjait tekintve 500–800 fő befogadására kell alkalmasnak lennie. A tér maga a színháztér, ezért ennek megfelelő nézőteret kell kialakítani, ahonnan a színpad látványa a legmegfelelőbbben tárul fel. Természetesen a mai technika lehetőségeinek figyelembevételével, a tér hidraulikus berendezésekkel különbözőképpen alakítható át, akár sík padozatúvá is.

Két kamaraterem

100–150 fő befogadású színháztér, melyhez két kisebb terem csatlakozik, ahol előadások előtt, illetve után az előadásokról beszélni lehet. Ezekben a termekben drámafoglalkozásokat is lehet tartani. Az egyik kamaraterem technikai lehetőségeit bábé előadások megvalósítására is alkalmassá kell tenni.

Szobaszínház

40–50 fő befogadására alkalmas kamaraterem. A legkisebb korosztály számára olyan otthonos és jól áttekinthető terek szükségesek, amelyek biztonságérzetet sugallva, játéktérrel adva lehetőséget biztosítanak a megjelenő szakembereknek, hogy közvetlen kapcsolatba léphessenek a kicsinyekkel. Itt nem a színházi előadáson van a hangsúly; a cél az, hogy a gyerekek megérezzék valamit a művészet eszközeiből, hatásából, hangulatából.

Célcsoport

0–18 éves korosztály. A 0 éveset a Csecsemőszínház megjelenése miatt mondom, hiszen közel 10 éve ez a korosztály is szélesíti ezt a kört. A piciknek való színház nem gyűgögest, lebutított gyerekszínházat jelent, hanem olyan elemek és motívumok használatát, melyekre a kicsik sokkal fogékonyabbak, melyek sokkal inkább lenyűgözik őket: a legősibb formák: ritmusok, mondókák és dallamok bukkannak fel a darabokban.

Az utóbbi évek „találmánya” a kiskamasz korosztály számára létrehozott kamaszszínházi műfaj. Európában, és így nálunk is van egy korosztály, amelynek külön divatja van, ha teheti egész nap chatel, külön sztárjai vannak, és a legfontosabb témája még nem a szex. Már nem tekintik magukat gyerekeknek, de még nem is kamaszok. A 11 és 15 év közötti korosztály ez.

Az ifjúsági színház már inkább a középiskolások műfaja, 14–18 éves korig. Vagyis a gyermek- és ifjúsági színházak programjai a 0 és 18 év közötti fiataloknak készülnek, az ő problémáikra keresik a választ különféle műfajokban.

A közönség elérése

A 0–3 évig csecsemő, 3–6 évig óvodás, 6–10 évig kiskorú korosztály tagjai különböző csatornákon keresztül érhetőek el ugyan, de a nekik szóló programok esetében etikusabb a fiatal felnőttek és a fiatal nyugdíjasok, azaz a szülők és a nagyszülők csoportját megcélozni. A felnőttek partnerré tétele tehát kulcsfontosságú.

A kiskamasz és ifjú generáció tagjai vagy önszántukból, vagy különböző intézmények, leginkább iskolai szervezés közreműködésével jutnak el a színházba. A csoportos színházlátogatások ritkán jelentenek a közösségi élmény mellett művészt is. Természetesen vannak üdítő kivételek. Ráadásul a színházlátogatás, mint szabadidős tevékenység, szinte teljesen kikopott ebből a korosztályból. (Egy exkluzív felmérés szerint ennek a korosztálynak egyetlen tagja sem említette a színházba járást, mint a szabadidő eltöltésének módját.)

Nehéz a kamaszok meglehetősen homályos, ám mindegyre az unalom fogalmával párosuló színházképét az internettel, a videojátékokkal versenyeztetni. A klasszikus irodalom és az olvasás presztízse is nagyot zuhant az utóbbi évtizedekben. Kulcsfontosságú tehát, hogy milyen az a helyszín, ahová ez a generáció szívesen betér.

Egy kulturális létesítmény akkor igazán működőképes, ha – kis túlzással – 24 órában üzemel. Ezen azt kell érteni, hogy délelőttől estig különböző programok vannak, melyeknek izlésnevelő szándéka nagyban hozzájárul a korosztály kulturális befogadóképességének növeléséhez. Ezért fontos, hogy a kortárs művészetek megfelelő időben és szervezetszféra helyet kapjanak az épületben. Ez természetesen korosztályonként különböző formában kell, hogy történjen. A kisebbek számára egy-egy színházi előadás társprogramjaként érdekes feladat lehet például a jelmeztervezés, a nagyobbak már el is készíthetik saját tervezésű jelmezeiket, megtervezhetik a színpadi képet, és a díszletek kivitelezésében is közreműködhetnek, vagy akár különböző előadások világozásának végiggondolása és megoldása is rendkívül jó ráhangoló, közös feladat lehet.

A kulcs a nagyszínházi teret körülölelő, különböző korosztályoknak programot adó térsorban van, amely arra képes, hogy az itt felnövő fiatalok már másként viszonyuljanak a színházhoz, hiszen ennek elemeivel már rajzban, festészetben, ruhavarrásban, díszletépítésben, modellezésben, versmondásban és énekben, szerepjátékokkal, közösségek kialakításával, az együvé tartozás megérzésével találkoztak.

Azt gondolom, hogy egy gyermekszínház egyik legfontosabb feladata, hogy fiatal korban, megfelelő körü-

mények között, különböző szinteken és módszerekkel társadalmassítsa a kultúrát.

A programok

A gyerekszínház nem műfaj, a gyerekszínház az a hely, ahol felnőttek játszanak annak tudatában, hogy játékuik valamilyen módon a gyerekek számára befogadható. Hogy ez opera vagy mozgásszínház, hogy klasszikus mesék előadása vagy bábszínház, az teljesen mindegy, a lényeg, hogy az alkotó az felnőtt. Vannak kivételek természetesen, ilyen a Vidovszky György³-féle színház, ahol kamaszok játszanak kamaszoknak.

Röviden néhány alapvetés, amit fontosnak tartok az eddigi munkásságom és kutatásom alapján:

- Legfontosabb annak szem előtt tartása, hogy kinek csinálók színházat.

- Lényegesnek tartom továbbá ötvözését a klasszikus repertoárnak és a mai probléma-daraboknak, illetve a hagyományostól eltérő, kísérletező műveknek, melyek a társművészetekkel való együttműködéssel és tudatos „határátlépésekkel” jönnek létre.

- Alapos dramaturgiai munka kell, hogy megelőzze minden előadás létrejöttét.

- A rendezők a darabhoz hű előadásokat és ne koncepciókat rendezzenek! Minden szempontból felkészült színészek adják elő az előadásokat! Esztétikus látványvilággal és kiváló zenei megoldásokkal születessenek a darabok!

- Az opera és balett megismertetése és megszerettetése fontos feladat.

Műfajok

Nem lehet szempont, hogy klasszikus meséket vagy probléma-darabokat kell-e játszani. Egy kritérium van, hogy olyan előadások jöjjenek létre, amelyek a történet alapigazságát ragadják meg, és akkor mindegy, hogy királyokról és sárkányokról szólnak-e, vagy egy mai történetet dolgoznak fel.

Nem véletlen, hogy a klasszikus meséket évszázadok óta meséljük gyerekeinknek. Azért maradtak meg, mert olyan alapvető emberi problémákat tártak fel, amelyek örökre aktuálisak. Látszólag ugyan nem sokat mondanak a modern társadalom speciális életkörülményeiről, hiszen jóval régebben jöttek létre, mégis sok segítséget nyújtanak a belső problémák megértéséhez és megoldásához.

Meg kell találni a mesék mélyebb értelmét, és ezt kell mai környezetbe átültetni. Nem a forma a lényeges, nem abból fogja a gyerek megérteni, hogy ez ma is megtörténhet, hogy a herceg motoron érkezik a bálba. Ha

nincs más közlendője a gyerekdarab készítőjének, csak az, hogy kiszínezzon egy bárgyú kis történetet, akkor nincs értelme előadni. A humor nagyon fontos minden gyerekeknek szánt műben. Humor, tánc és zene kell! Ez az igazi gyerekszemlélet. Nem lehet számúzni bizonyos hatásokat a gyerekszínházból.

Probléma-darabok

És most nézzük, mit kínálnak a probléma-darabok. Bizony ezek együgyűek. A szónak abban az értelmében, hogy valóban egy ügyről szólnak, és arra koncentrálnak. Hagynak időt a kamasznak, hogy abban az egy ügyben elmélyüljön. Súlyos témákat dolgoznak föl: alkoholizmus, anorexia, szülők válása, féltékenység, zaklatás stb. A jó gyerekszínház hatalmas előnye, hogy nincs tabutéma, de a gyerek soha nincs magára hagyva. Felmutatja a problémát, és segít a feloldásban. Éppen ezért a gyerek-színház esetében kulcs a pedagógus.

Az Gyerekbirodalom alkalmazásában több színházpedagógus áll majd. Ők tartják a kapcsolatot az iskolákkal, ők segítenek a tanároknak az előadások kiválasztásában és a látottak utólagos feldolgozásában.

A színházban az a nagyszerű, hogy eltávolít, még ha érinti is a probléma a gyereket, nem a saját gondjáról kell beszélni, hanem a szereplő problémájáról. Ez a probléma-darabok egyik legnagyobb erénye.

Kortünet, hogy nem tudunk a gondjainkról, nehézségeinkről beszélni. Hamarabb ugrunk egymásnak a helyett, hogy kibeszelnénk a gondjainkat. Nagyon nehéz megfogalmazni a problémákat, de a színház képes erre.

És ez az ifjúsági vonulat kulcsot tud adni a problémák megoldásához. Elkezdünk egyszerű helyzetekről nagyon egyszerű mondatokat megfogalmazni, majd a helyzeteket továbbjátszani. Vagyis a dráma segítségével feldolgozni a látottakat. Itt nincs különbség klasszikus és mai téma között.

Finanszírozás, gazdasági lehetőségek

Ennek az új kulturális intézménynek a felépítése és működtetése – a Nemzeti Színház, valamint az Operaház mellett – az állam kiemelkedő feladata.

A színház reprezentatív művészet, amely a társadalom minden rétegéhez szól. De ezért áldozni kell. Különösen képpen a gyerekszínháznál, amely műfajából adódóan nem olcsó létesítmény, ugyanakkor a művészileg értékes, elismert ifjúsági színház nem anyagi, hanem társadalmi érdekeket szolgáló intézmény.

Egy gyerekek számára épült kulturális intézmény hasznosságát – mint a művészetét általában – nem lehet egzaktt mutatókkal mérni.

Az államnak – mint fenntartónak – természetesen fontos szempont, hogy hogyan hasznosul az általa adott támogatás, mennyi és milyen színvonalú programot kapnak a gyerek- és ifjú nézők.

Az utóbbi néhány évben a hagyományos „kulturális szféra” határai elmosódtak, új kultúráközvetítők jelentek meg, amelyek versenyhelyzetet teremtettek a kulturális piacon a gyerek- és ifjú célcsoport eléréséért folytatott harcban.

Szemünk láttára jön létre egy új iparág, az „élménygazdaság”, melynek része lehet a Gyerekbirodalom is, ha képes komplex színházi élményeket kínálni, ha elég nagy vonzerővel bír az ifjú nézők számára.

Összefoglalás

Egy gyerek- és ifjúsági színháznak érzékenynek, okosnak, izlésformálónak, frissnek, alázatosnak, szellemesnek, újat keresőnek, példamutatónak, szórakoztatónak, elgondolkodtatónak, humorosnak, naprakésznek, becsvágyónak, a nemes polgári értékeket felmutatónak és szolgálónak kell lennie egyszerre.

A színház – és különösen az ifjúsági színház – törekvése az volt és az maradt, hogy darabjainak sokszínűségével magas színvonalon neveljen, oktasson, szórakoztasson.

JEGYZETEK

- 1 Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987. Tanulmányok a gyerekszínházról*. Szerk.: Földényi F. László, Budapest, Magyar Színházi Intézet, 1987, 2. oldal
- 2 Dr. Vekerdy Tamás: *Gyerekszínház – diákszínház. Néhány gondolat fejlődés-lélektani szempontból*. In: *Tanulmányok a gyerekszínházról*. Budapest, Magyar Színházi Intézet, 1987, 61. oldal. Felelős kiadó: Dr. Kerényi Ferenc.
- 3 Vidovszky György 1968-ban született tanár, rendező. Színjátzó diákjaival komoly színházi díjak sorát nyerte el.